

Kennisdossier

Wat is mantelzorg en wat niet?

Inleiding

Zorgen voor naasten is voor de meeste mensen vanzelfsprekend. Iedereen krijgt vroeg of laat te maken met mantelzorg en mensen doen dit uit liefde voor elkaar. Het is vaak waardevol voor jezelf en het heeft grote waarde voor onze samenleving. Maar waar hebben we het eigenlijk over als we het over mantelzorg hebben? Wat verstaan we er wel en wat verstaan we er niet onder?

Mezzo volgt de definitie van het SCP¹:

Mantelzorg is alle hulp aan een hulpbehoevende door iemand uit diens directe sociale omgeving. Ook minder intensieve hulp, de hulp aan huisgenoten en de hulp aan instellingsbewoners zijn meegenomen. Mantelzorg is hulp die verder gaat dan de zogenoemde 'gebruikelijke hulp'.²

Mezzo benadrukt daarbij dat het gaat om *onbetaalde* hulp, en mantelzorg kan nooit als een verplichting aan iemand opgelegd worden. Hulp aan mensen zonder gezondheidsbeperkingen, zoals oppassen op gezonde kleinkinderen, valt buiten de definitie.

Verschillende definities in omloop

Overheden, onderzoeksinstituten en organisaties gebruiken verschillende definities. Dat heeft onder andere als gevolg dat onderzoeksresultaten niet goed met elkaar vergeleken kunnen worden. Het SCP hanteert namelijk een ruimere opvatting van mantelzorg dan het CBS.

De definitie van mantelzorg die het **Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS)** gebruikt is als volgt³:

'Zorg die iemand geeft aan een bekende uit zijn of haar omgeving, zoals een partner, kind of vriend, als deze persoon voor langere tijd ziek, hulpbehoevend of gehandicapt is. Mantelzorg kan bestaan uit het doen van het huishouden, wassen en aankleden, gezelschap houden, vervoer, geldzaken regelen enzovoort.

¹ SCP (2017), Voor elkaar? Stand van de informele hulp 2016
https://www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2017/Voor_elkaar

² Hulp die naar algemeen aanvaarde opvattingen in redelijkheid mag worden verwacht van de partner, ouders, inwonende kinderen of andere huisgenoten

³ CBS (<https://www.cbs.nl/nl-nl/artikelen/nieuws/2016/45/een-op-zeven-mantelzorgers-vindt-zichzelf-zwaarbelast/mantelzorg>)

Mantelzorg wordt niet betaald. Een vrijwilliger die werkt vanuit een vrijwilligerscentrale is geen mantelzorger. Iemand is mantelzorger als de zorg al minimaal 3 maanden duurt, of zorg biedt voor minimaal 8 uur per week.'

Belangrijke kenmerken van mantelzorg

1. Mantelzorg is meer dan gebruikelijke zorg

Mantelzorg overstijgt de gebruikelijke zorg. Gebruikelijke hulp wordt in de Wmo 2015 gedefinieerd als *'hulp die naar algemeen aanvaarde opvattingen in redelijkheid mag worden verwacht van de echtgenoot, ouders, inwonende kinderen of andere huisgenoten'*⁴. Daarbij gaat het bijvoorbeeld om de zorg en opvoeding van gezonde kinderen, een paar dagen zorgen voor een zieke partner of helpen in het huishouden als iemand tijdelijk lichamelijke klachten heeft.

Wat precies onder gebruikelijke hulp wordt verstaan is afhankelijk van de specifieke context binnen het huishouden. Bijvoorbeeld hulp bij het eten en drinken, wassen en aankleden of koken en schoonmaken (hulp die huisgenoten elkaar in het dagelijks leven geven). Over het algemeen geldt dat mensen geen indicatie kunnen ontvangen van de gemeente voor het laten uitvoeren van gebruikelijke hulp. In de verordening kan de gemeente nader invullen wat er verstaan wordt onder gebruikelijke hulp⁵.

2. Mantelzorg is vrijwillig, maar geen vrijwilligerszorg

Mantelzorg en vrijwilligerszorg worden soms door elkaar gehaald. Toch zijn het verschillende zaken:

➤ **Mantelzorg komt op je pad**

Iedereen krijgt vroeg of laat te maken met mantelzorg: je bent mantelzorger, je wordt mantelzorger of je (hebt) in de toekomst hulp van een mantelzorger nodig. Mantelzorgers zorgen soms 24 uur per dag, kunnen hier niet zomaar mee stoppen en verrichten soms verpleegkundige handelingen.

➤ **Voor vrijwilligerszorg kies je**

Vrijwilligers kiezen ervoor om te zorgen, op een moment in hun leven dat zij hier tijd voor willen en kunnen maken. Als zij als vrijwilliger starten, is er meestal (nog) geen emotionele band. Zij verlenen hun zorg voor een beperkt aantal uren en kunnen hier op eigen initiatief mee stoppen. Zorgvrijwilligers werken in georganiseerd verband voor een organisatie en verrichten zelden verpleegkundige handelingen.

---

⁴ Artikel 1.1.1. van de Wmo.

⁵ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2017/12/22/overzicht-moties-en-toezegingen-vws-december-2018>

3. Mantelzorg is een vorm van informele zorg

Mantelzorg en vrijwilligerszorg noemen we ook wel informele zorg. Formele zorg is zorg door betaalde beroepskrachten die hiervoor opgeleid zijn. Het SCP definieert informele hulp als: *'Alle hulp aan mensen met uiteenlopende gezondheidsproblemen die niet wordt gegeven in het kader van een beroep'*.

Geïndiceerde zorg kán door een mantelzorger verleend worden

Geïndiceerde zorg is zorg –bovenop de mantelzorgtaken- die verstrekt wordt door beroepskrachten als de mantelzorger zou wegvallen. De indicatiesteller⁶ bepaalt voor hoeveel beroepsmatige zorg iemand in aanmerking komt.

De mate waarin mantelzorgers bereid en in staat zijn (een deel van) de geïndiceerde zorg te bieden én de aanwezigheid van een sociaal netwerk, is bepalend voor het aantal uren professionele zorg dat iemand uiteindelijk krijgt.

Hierbij speelt de draagkracht van mantelzorgers een rol. Deze is niet voor iedereen gelijk. Voor de ene persoon zal het bieden van één uur zorg per dag het maximum zijn dat hij of zij kan dragen, terwijl voor een ander de grens hoger kan liggen. Deze verschillen worden in belangrijke mate bepaald door de persoonlijke omstandigheden van de mantelzorger (leeftijd, gezinssituatie, eigen gezondheid et cetera)⁷.

Met pgb betaalde zorg is geen mantelzorg

Mensen die een indicatie hebben uit één van de vier zorgwetten (Wmo, Jeugdwet, Wlz, Zvw) kunnen kiezen uit zorg in natura of een persoons gebonden budget (pgb). Met een pgb kunnen zij zelf hun zorgverleners kiezen en inkopen. Het is mogelijk dat zij hun mantelzorger (gedeeltelijk) betalen voor zorgverlening uit een pgb. Deze zorg noemen we dan geen mantelzorg meer, omdat het betaald wordt. Naast betaalde zorgtaken uit het pbg, zal een mantelzorger altijd mantelzorg geven voor zorg die niet indiceerbaar is.

Mezzo vindt dat het mogelijk moet zijn dat mantelzorgers die bovenop de gebruikelijke zorg en hun mantelzorgtaken ook geïndiceerde zorgtaken verrichten, betaald worden uit een pgb. De wensen van zorgvrager en naasten zou het uitgangspunt moeten zijn. Het gaat dus **niet** om betaalde mantelzorg, maar om geïndiceerde zorg die anders door beroepskrachten verleend zou worden.

Betaalde mantelzorg bestaat niet

De afgelopen jaren zien we particuliere organisaties ontstaan die als doel hebben om mensen te helpen bij de zorg voor een hulpbehoevende naaste. Ze spelen in op de toenemende vraag naar persoonlijke hulp- en zorgverlening. Dit is een logische ontwikkeling, maar betekent ook dat het begrip mantelzorg zorgvuldig moet worden

---

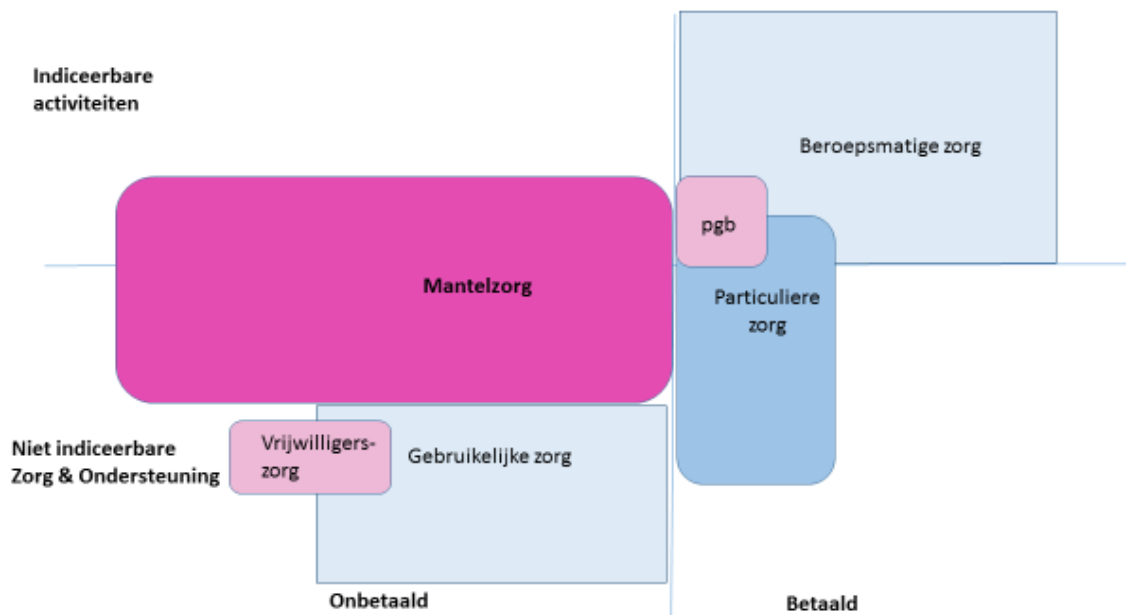
⁶ Indiciesteller: huisarts of wijkverpleegkundige (Zvw), CIZ en zorgkantoren (Wlz), Wmo-loket, wijkteam of CGJ (Wmo en Jeugdwet)

⁷ Wmo 2015, Memorie van Toelichting

toegepast. Commerciële organisaties adverteren soms met 'betaalde mantelzorg' dat formeel een onjuiste benaming is: het gaat om betaalde dienstverlening met een begin- en een eindtijd. Dit is geen mantelzorg.

Tot slot

We hebben hierboven aangegeven wat mantelzorg wel is, en ook wat het niet is. Daarmee is mantelzorg gedefinieerd. Schematisch ziet dat er zo uit:

NB: Deze figuur is geen weergave van de relatieve omvang in uren, personen of budget. Het onderscheidt alleen de positie van mantelzorg ten opzichte van andere zorgvormen.